
MALÁ HRAČKA – VELKÉ NÁSLEDKY

OLEG PASTIER

Hovor nahlas, zreteľne a pomaly! Vstaň! Vystúp z lavice! Sadni si! Píš! Nepíš! Tvor vety! Nájdi začiatok vety! Nájdi koniec vety! Keď si dopísal, odovzdaj zošit!

Od 17. februára do polovice apríla si mohli návštevníci Salónu fotografie prezrieť výstavu zápalkových nálepiek Match box art Made in Czechoslovakia. Kolekcia obsahovala 1344 nálepiek z 50. a 60. rokov minulého storočia a pochádza z rozsiahlejšej súkromnej zbierky, ktorú zhromaždil Ján Litvák starší. Časopis Fragment prinesie v každom tohtoročnom čísle texty inšpirované týmito miniatúrnymi obrázkami. Vo svojom čase plnili úlohu propagandy, reklamy, pracovných náborov a horlivo nabádali k životu rozumnému za každú cenu. Dnes mnohé tieto slogany znejú už komicky. Sú však zároveň aj unikátnou prehliadkou dobovej grafiky, newspeaku, ako aj štátneho uvažovania nad človečikom, ktorý mal byť rozdrvený päťou robotníckej a roľníckej triedy pri každom vybočení zo šíku slušných a poslušných. Nepripomínajú vám niektoré z týchto komických hesiel aj niečo z čias hlboko dnešných, a nikdy inak?

Oleg Pastier

SKÁČTE VETY HOJA, HOJ!

Výkričník mi akosi neseďí. Nikdy mi neseďel. Používam ho len zriedkavo, alebo vôbec. Desí ma na ňom, vždy ma desila, tá krátka, úsečná naliehavosť, to príkazové raz a navždy, takto a nie inak. Najradšej by som všetky výkričníky nastrkal do zápalkovej krabičky! Boli by v suchu a pod kontrolou. Ale dá sa to v tejto vykričanej dobe? Veď sa to nedalo ani v tej vykričníkovej! Ostáva mi vyjadriť sa k tomu a potom, voľky-nevoľky, zmieriť sa s tým.

Tiki – taki, tiki – tak!
Vstávaj hore, žiačka, žiak!
Bije siedma hodina,
pracovný deň začína,
tiki – tak!

Nehrb sa! Vystri sa! Seď rovno! Neodpisuj! Nenašepkávaj! Uč sa! Nelenoš!

Výkričník ma, spurného, vychovával: karhavo, neľútostne.

Len som oči otvoril, už bičoval, už šľahal.

A zatiaľ, čo bičoval, čo šľahal, jarný vetrík poľom vial a traktorista strojom sial: ovos, jačmeň, ba i kukuricu zlatú, aby výnosy boli vysoké, ba najvyššie, by nemali sme žiadnu stratu!

Bola rodina a bola škola.

Doma to ešte ušlo, ale v škole jedna pohroma za druhou: Usilovne sa uč, aby si svojimi vedomosťami a svojím konaním čo najviac osožil socialistickej vlasti! Nevyrušuj! Uprav sa! A učitelia huckali nás neustále, trebárs aj taktó: Školáci, zbierajte druhotné suroviny, získate tak prostriedky na spartakiádu! Tak aj bolo. Keď sme nesedeli rovno, keď sme sa nehrbili, plnili sme si vzorne mimoškolské žiacke normy: zbierali sme šrot, vláčili stohy novín do zberných surovín, aj zajaca by sme z kože zdrali, keby sme nejakého boli bývali kde lapiť mali! A za odmenu nám, pilným zberačom, premietli v telocvični film. Film bol veľmi pekný, páčil sa nám. Veverička veselo skákala, vlk sa zakrádal, líštička číhala na trilkujúceho operenca. Keď film skončil, kolektívne sme si sľúbili, že nebudeme nikdy v lese kolektívne ani jednotlivo kričať a plašiť tak užitočnú a po už spomínanom, ale nerealistickom zodraní z kože, aj úžitkovú zver.

Hovor nahlas, zreteľne a pomaly! Vstaň! Vystúp z lavice! Sadni si! Píš! Nepíš! Tvor vety! Nájdí začiatok vety! Nájdí koniec vety! Keď si dopísal, odovzdaj zošíť! A ja som si takto pomyslel: A ty ďateľ, čím to ďubeš na dube tak zreteľne a pomaly, čím? Ďub! Ďub! Ďub! Tak už prestaň! Neďub!

Jeseň je. Vietor fúka, stoná a zavýja, sychravica lezie za golier. Vozí sa repa. Traktormi smradľavo zväžajú na stanicu lákavú, lepkavou hlinou obalenú korisť. Riskantne sa vešiame na klzké bočnice po mazľavý, ale sladký lup. Z repy urobí, bohviekedy!, v cukrovare cukor a bude sladko, ale my to chceme a máme zadarmo už teraz a hneď, rovno od zdroja. Risk je zisk! Aj vtedy bol.

Ďalší zákaz: zakázané zápalky! Kto ich nemal pohotovostne vo vrecku, bol spoločensky znemožnený. Táto malá hračka s veľkými následkami skrývala v sebe tušené i netušené možnosti: ako kriesiť utopencov, ako z rany vysať jed po uštipnutí z driemot vyrušenej zmiže, kam a ako hygienicky nonšalantne odpľúvať si na verejnosti. A iné rôzne návody a heslovité potrebnosti, o ktorých sme vtedy často nemali ani šajnu. Zapamätajte si, deti, oheň je dobrý sluha, ale zlý pán! I keď som bol takto cielene, cieľuprimerane vystríhaný, že zápalky mi v žiadnom prípade do rúk nepatria, tí istí vystríhači nútili ma, potenciálneho podpaľača, čítať pravidelne povinne a často aj nahlas, povinne najčítanejší základnoškolský časopis Ohník. Uniknúť, schovať sa pred jeho rozpínavosťou a dosahom, nepodarilo sa nikomu. Pálivo blčal v každej aktovke, v každej lavici. A písali v ňom najčastejšie o tom, že pánov a sluhov už niet, že sme sa s takýmito anachronizmami minulosti už dávno čestne a spravodlivo vyrovnali. Dodávam po rokoch: Len si hor, Ohník môj!

Príkaz raz zaznel: Zložte vety! Ale z tohoto? Ako? Ľahko sa rozkazuje tomu, kto je na to školený a vie skladať aj bez rozkazu. Veď posúďte, uvážte a potom poskladajte vo voľnej chvíli: Fúka do chlapec kaše. Ho lyžička páli. Na fúka lyžičku. Znova aj lyžičku na fúka aj kašu na. Fúka a fúka. Si popálil jazyk. Počkal trochu radšej. Páliť prestala kaša. Fučka kašu volal. To zato, že musí do nej často fúkať. Dodávam po rokoch: Skáču vety hoja, hoj! Nad nami je sloviak roj.

Kde sa vzal, tu sa vzal – ako blesk z belasého čistého neba – bol tu zrazu, pri nás stál takzvaný nukleárny konflikt. Kdesi predaleko, až v Karibiku. Výkričník si prišiel na svoje: Pod atómovým hríbom sme otvorili viechu čapovaného smiechu! Fidel s Nikitom brnkali po nose štváčom z Wall Streetu a my sme manifestačne hromžili v lampiónovom sprievode: Kuba si, Kuba si, Kennedyho do basy! Keď už boli všetky zápalkové krabičky prázdne a všetky lampióny zhoreli do tla, vrátili sme sa vyčerpaní do bezpečia sektorovaného blahobytu, kde už čakal na nás náš milovaný, lahodne horúci životabudič: Novú chuť k práci Malcao ti vráti! Dodávam po rokoch: Stačilo niekde v Moskve alebo vo Washingtone škrtnúť jednou obyčajnou balistickou zápalkou dhého doletu a boli by sme všetci na nebesiach. A možno ešte vyššie. Len neviem, či s Malcaom alebo bez Malcaa. Ale jedno viem nabetón: Už dnes buď aktívny lebo zajtra budeš rádioaktívny!

Na každé slovo sa dobre zahľad' ako na obrázok! Robím tak. Aj naopak: na každý obrázok sa dívam ako na slovo. A zo slov pekných ako obrázok liahnu sa príbehy jedna radosť! Napríklad tento: Kto má hlavu bez vlasov, je lysý. Tomu je hej. Ale kto má šticu rozkuštrenú, komu vlasy bezdôvodne do všetkých svetových strán ubiehajú, potrebuje hrebeň ako soľ, alebo – a to už zachádzam naozaj do krajnosti – ako hriadka hnoj. Dodávam po rokoch: Učeš sa, šklban!

Zahřadený na slovo, vidím obrázok. Teraz práve tento: Jar je. Jahňa bľací. Frndžalka frndží. „Nebľáč! Nefrndží!“, okríkam tú háveď protektorsky. A keď mi havran, zhrozený mojou nenáladou na to riekne: „Už viac nie!“, sedem sivých sýkoriek snívajúcich sa splaší a rozpřchnu. Ostáva mi, voľky-nevoľky, zmieriť sa s tým. Zlú noc! A horké sny, výkričník ty prekliaty!